

KPSS TARİH · ÜNİTE 4 / 13 · OSMANLI TARİHİ

Osmanlı Kültür ve Medeniyeti: KPSS Hap Bilgi

Bu ünite de

43 çıkmış soru (2012-2021)

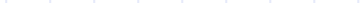
bu bloktan yılda ~9 soru
43 ÖSYM tuzağı

KPSS’de Osmanlı tarihinden her yıl yaklaşık **9 soru** geliyor. Bu ünite o bloğun en büyük parçası: ÖSYM 2012-2021 arasında buradan **43 soru** sordu, her yıl en az 3 soru.

Soruların 17'si **devlet teşkilatından** geldi: tımar, divan, saray, seyfiye-ilmiye-kalemiye, ordu. Notlar bu yüzden teşkilatı geniş, savaşları kısa tutuyor. ÖSYM'nin sorduğu her bilginin yanında sorulduğu yıl yazıyor.

① ÖSYM bu üniteden ne sordu?

43 sorunun 17'si tek konudan geldi: Devlet teşkilatı (yönetim, toprak, ordu).

Devlet teşkilatı (yönetim, toprak, ordu) 17 soru

2012 Osmanlı hukukunun kaynakları 2012 Dirlik sahibinin görevleri

2013 Reisülküttaplıktan Hariciye Nazırlığına 2014 Voynuklar 2014 Seyfiye sınıfı

2015 Şehzadelerin sancağa çıkması 2015 Sarayın görevleri 2015 Reayanın şikâyet yolları

2016 Kalemîye sınıfı 2017 Tebdil-i kıyafet 2018 Tımar sisteminin amaçları

2018 Şer'i ve örfi vergiler 2019 Mirî toprak

2019 Yeniçeri Ocağı'na Türklerin alınması (1584) 2020 Kılıç hakkı 2021 Tımar'da "kılıç"

2021 Tahrir

Toplum ve ekonomi □□□□□□□□ 9 soru

2012 Ticaret yolları: menzil, derbent, bedesten, kervansaray

2013 Osmanlı kültürünün kaynakları 2013 Loncada usta sayısının sınırı

2015 Reayadan askeri sınıfa geçiş 2016 Fatih'in Ortodoks politikası 2017 Kapan

2018 Balkanlarda istimalet 2019 Kadınların ekonomik hayattaki yeri 2020 Kervansaray

Bilim, sanat ve eğitim ☐☐☐☐☐☐ 6 soru

2016 Kâtip Çelebi 2016 Medreselerde başka ülkelerden âlimler

2017 Mimar Sinan'ın ustalık eseri 2018 Hat sanatı 2021 Fatih'in bilim ve eğitim politikası

2021 Sefaretname

Kuruluş ve yükselme siyaseti ■■■■■ 6 soru

2013 Rumeli'ye geçişte etkili olanlar 2014 Gaziyân-ı Rum 2014 Niğbolu ve Karamanoğulları
2020 Uç beyleri ve saraydan yetişen kullar 2021 Yavuz: Memlükler, Baharat Yolu, Safeviler
2021 Kanuni'nin Bender yazıtı

Yenileşme dönemi (XIX-XX. yy) ■■■■■ 5 soru

2012 Modernleşme: askerî eğitim ve bürokrasi

2013 Millet-i Sadıka: Ermeni meselesinin nedenleri 2014 Mecelle 2015 Darüleytam (1914)
2015 II. Mahmut'un ıslahatlarına tepki

Yıllar 2012-2021 KPSS Genel Kültür testlerinden. Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; sorulan bilgi notlarda **KPSS 2019** gibi bir damgayla, sorulduğu yıla işaretli.

2 Zaman Çizelgesi

Osmanlı'nın dönemleri

Kuruluş

1299 - 1453

Yükselme

1453 - 1579

Duraklama

1579 - 1699

Gerileme

1699 - 1792

Dağılma

1792 - 1922

Klasik Dönem

kabaca 1300 - 1600

1300

1500

1700

1900

Soruda "Klasik Dönem" geçerse

- Kuruluş ve yükselme dönemleri kastedilir, kabaca **1300-1600**.
- Tımar, divan, lonca, mirî toprak bu dönemin düzenidir; ünitenin soruları en çok buradan.
- **Âyan Meclisi** (1876) gibi XIX. yüzyıl kurumları Klasik Dönem'e girmez. **KPSS 2015**

Kilit tarihler

1299 • **Osman Bey** beyliği kurdu.

1353 • **Çimpe Kalesi**: Rumeli'de ilk toprak. **KPSS 2013**

1396 • **Niğbolu**: Haçlılar yenildi; Karamanoğulları Ankara'yı aldı. **KPSS 2014**

1402 • **Ankara Savaşı**: Timur'a yenilgi, Fetret Devri.

- 1453 • **İstanbul'un fethi**; Fatih Ortodoks Patrikhanesi'ni korudu. KPSS 2016
- 1470 • **Sahn-ı Seman** medreseleri tamamlandı. KPSS 2021
- 1514 • **Çaldıran**: Anadolu'da Safevi etkisi kırıldı. KPSS 2021
- 1516-1517 • **Mercidabık** ve **Ridaniye**: Memlük Devleti yıkıldı. KPSS 2021
- 1526 • **Mohaç**: Macaristan Osmanlı'ya bağlandı.
- 1538 • **Preveze zaferi**; Kanuni'nin **Bender yazıtı**. KPSS 2021
- 1575 • Edirne'de **Selimiye Camii** tamamlandı. KPSS 2017
- 1579 • Sokullu Mehmet Paşa öldü; yükselme dönemi kapandı.
- 1584 • İran seferi için **Anadolu'dan** kapıkulu askeri toplandı. KPSS 2019
- 1826 • **Yeniçeri Ocağı** kaldırıldı (II. Mahmut). KPSS 2015
- 1836 • Reisülküttap **Hariciye Nazırı** oldu. KPSS 2013
- 1869-1876 • **Mecelle** hazırlandı. KPSS 2014
- 1876 • I. Meşrutiyet; **Âyan Meclisi** kuruldu. KPSS 2015
- 1914 • Kimsesiz çocuklar için **Darüleytam** açıldı. KPSS 2015

③ Kuruluş: Uçtan Rumeli'ye

Rumeli'ye neden geçildi?

- 1 Beylik **uçta**, Bizans'a en yakın bölgede kuruldu: gaza için en elverişli yer. KPSS 2013
 - ↓
 - 2 **Karesioğulları** alındı: denizci bir beyliğin donanması ve Çanakkale kıyıları Osmanlı'nın oldu. KPSS 2013
 - ↓
 - 3 Bizans **taht kavgalarında** ve Sırp tehdidine karşı Osmanlı'dan yardım istedi; Osmanlı askeri Rumeli'yi tanıdı. KPSS 2013
 - ↓
 - 4 1353 **Çimpe Kalesi**: Rumeli'de ilk toprak. Anadolu'dan getirilen Türkmenler Rumeli'ye yerleştirildi (**iskân**).
- ↳ **Gaza** düşüncesi ve Türkmenlere **yurt** bulma ihtiyacı da etkiliydi. **Karamanoğullarının desteği** ise yoktu: Karaman Osmanlı'nın rakibiydi. KPSS 2013

Kuruluşu destekleyen dört topluluk

GAZİLER

Gaziyân-ı Rum

Gaza için Osmanlı akınlarına katıldı

KPSS 2014

ESNAF

Ahiyân-ı Rum

Ahiler; şehirlerde esnaf teşkilatı

KADINLAR

Bâciyân-ı Rum

Ahi kadınlarının teşkilatı

DERVİŞLER

Abdalân-ı Rum

Gezgin dervişler; Rumeli'de zaviye kurup yerleşimi hızlandırdı

KODLA

Gazi Ahi Bacı Abdal

GABA: Aşıkpaşazade'nin saydığı dört Anadolu topluluğu. Akınlara katılan **Gaziyân-ı Rum** Kuruluş Dönemi'nin gazileriydi.

Uç beyleri

- Rumeli fetihlerini **uç beyleri** yürüttü: **Mihaloğulları**, **Turahanoğulları**, **Evrenosoğulları**.

KPSS 2020

- Akıncılar düşman topraklarına akın yapar, bilgi toplar, sınırı ileri taşırdı.
- **II. Murat** ve **Fatih** döneminde saraydan yetişen **kullar** uçlara yönetici atandı: merkezi otorite güçlendi, kulların etkisi **arttı**.

KPSS 2020

Anadolu'da birlik

- 1396 **Niğbolu**: I. Bayezit Haçlı ordusunu yendi. **Karamanoğulları** bunu fırsat bilip Osmanlı'nın elindeki **Ankara'yı** aldı.
- 1402 **Ankara Savaşı**: Timur'a yenilgi; beylikler yeniden kuruldu, **Fetret Devri** (1402-1413) başladı.
- Osmanlı'yı en çok uğraştıran beylik **Karamanoğulları** oldu; Fatih döneminde Osmanlı'ya katıldı.

⚠ ÖSYM tuzağı

Niğbolu'yu fırsat bilip Ankara'yı alan **Karamanoğulları**; Kadı Burhaneddin, Candaroğulları ya da Dulkadiroğulları değil.

KPSS 2014

4) Yükselme: Yavuz ve Kanuni

Yavuz Doğu'ya döndü (1512-1520)

1) 1514 **Çaldıran**: Şah İsmail yenildi; Doğu Anadolu alındı, Anadolu'daki **Safevi etkisi** kırıldı. **KPSS 2021**

2) 1515 **Turnadağ**: Dulkadiroğulları'na son verildi.

3) 1516 **Mercidabık**: Memlükler yenildi; **Suriye, Filistin, Lübnan** alındı. **KPSS 2021**

4) 1517 **Ridaniye**: Mısır alındı, **Memlük Devleti** yıkıldı; **Hicaz** bağlandı, halifelik Osmanlı'ya geçti. **KPSS 2021**

↳ Doğu Akdeniz'den geçen **Baharat Yolu**'nun denetimi Osmanlı'ya geçti. Memlük, Baharat Yolu ve Safevi: üçü de **Yavuz**. **KPSS 2021**

Kanuni: bir dünya devleti (1520-1566)

- 1526 **Mohaç**: Macar ordusu yenildi; Macar tahtına Osmanlı'ya bağlı bir kral oturtuldu.
- 1538 **Preveze**: Barbaros Hayreddin Paşa Haçlı donanmasını yendi; Akdeniz'de üstünlük Osmanlı'ya geçti.
- 1538 **Bender yazıtı**: Kanuni kendini Bağdat'ta şah, Bizans topraklarında kayzer, Mısır'da sultan; donanmasını Akdeniz'e, Mağrip'e ve Hint'e yollayan, Macar tacını bir kuluna bağışlayan, adına Mekke ve Medine'de hutbe okunan hükümdar diye anlattı. **KPSS 2021**
- Yazıttan çıkanlar: **deniz hâkimiyeti, dünya devleti, İslam dünyasının önderliği**, genişleyen sınırlar. **KPSS 2021**

⚠ **ÖSYM tuzağı**

Bender yazıtından "Hristiyan dünyasını hâkimiyeti altına aldı" sonucu **çıkamaz**: yazıt Macar tacından ve Bizans topraklarından söz eder, bütün Hristiyan dünyasından değil. **KPSS 2021**

5) Padişah, Saray ve Divan

Ülke kimin?

1) Osman ve Orhan Bey: ülke **hanedanın ortak malı**.

2 **I. Murat**: ülke padişah ve oğullarının malı.

3 **Fatih**: ülke padişahın; kardeş katli **kanunnameye** girdi.

4 **I. Ahmet**: **ekber ve erşed**, hanedanın en yaşlı ve akıllı üyesi tahta geçer; şehzadeler artık sancakta değil sarayda (kafeste) yetişir.

Şehzade sancakta

- Şehzadeler yanlarında bir **lala** ile **sancağa çıkar**, yönetim ve askerlik tecrübesi kazanırdı. **KPSS 2015**
- Kendilerine ayrılan geliri alır, padişahın emirlerine uyar, sefere sancağın askerleriyle katılırlardı. **KPSS 2015**
- **Hutbe okutmak** ve **para bastırmak** padişaha özgüydü: bunu yapan şehzade isyan etmiş sayılırdı. **KPSS 2015**

Saray: hem ev hem devlet

- Saray padişahın evi ve devletin yönetildiği yerdi: **Birun** (dış), **Enderun** (iç), **Harem**. **KPSS 2015**
- Sarayda olanlar: **iç oğlanlarının eğitimi**, **cülus** (tahta çıkış) töreni, **yabancı elçilerin kabulü**, bayramlaşma. **KPSS 2015**
- **Tımarlı sipahi** sarayda yetişmezdi: taşrada, dirliğinin başında yetişirdi. **KPSS 2015**
- **Enderun Mektebi**: II. Murat döneminde kuruldu, Fatih geliştirdi; devşirmelerin en yeteneklileri burada devlet adamı olarak yetişti.

Divan-ı Hümayun: kim ne iş görür?

ÜYE	GÖREVİ
Sadrazam	Padişahın mutlak vekili; padişah mührünü taşır, divana başkanlık eder
Kubbe vezirleri	Sadrazamın yardımcıları; seferde komutan olabilir
Kazasker	Hukuk ve eğitim; kadı ve müderrisleri atar (ilmiye)
Defterdar	Maliye; gelir ve gider (kalemiye)
Nişancı	Fermanlara tuğra çeker, tımar kayıtlarını tutar (kalemiye)
Reisülküttap	Divan kâtiplerinin başı; zamanla dış işlerine baktı, 1836'da Hariciye Nazırı oldu KPSS 2013

ÜYE

GÖREVİ

Kaptan-ı derya

Donanma komutanı; Kanuni döneminde divana katıldı

Şeyhülislam

Divanın sürekli üyesi değil; işlerin dine uygunluğu için fetva verir

Adalet

- Halk şikâyetini kadiya, sancakbeyine, beylerbeyine ya da doğrudan Divan-ı Hümayun'a götürebilirdi. KPSS 2015
- Divan-ı Hümayun en yüksek mahkeme gibi de çalışırdı; Müslüman ya da gayrimüslim, herkes başvurabilirdi.
- Padişahlar zaman zaman tebdil-i kıyafette (kılık değiştirip) halkın arasına karışırdı: halkı dinlemek, görevliyi denetlemek, adaleti sağlamak için. Ekonomiyle ilgisi yoktu.

KPSS 2017

⚠ ÖSYM tuzağı

Âyan Meclisi Klasik Dönem'de yoktu: 1876'da I. Meşrutiyet'le kuruldu. Reaya şikâyetini ona götüremezdi. KPSS 2015

⑥ Yönetenler ve Yönetilenler

Osmanlı toplumu: iki sınıf

YÖNETENLER

Askerî

- Vergi vermez; maaş ya da dirlik alır
- Seyfiye, ilmiye, kalemîye

YÖNETİLENLER

Reaya

- Vergi verir, üretir
- Köylü, şehirli, göçebe; Müslüman ya da gayrimüslim

↳ Arada aşılmaz duvar yoktu: reayadan biri padişahın beratıyla askerî sınıfa geçebilirdi. KPSS 2015

Askerî sınıfın üç kolu

SINIF

KİMLER?

Seyfiye (kılıç)

Padişah, sadrazam, vezirler, beylerbeyi, sancakbeyi, kaptan-ı derya, kapıkulu askerleri KPSS 2014

İlmiye (ilim)

Şeyhülislam, kazasker, kadı, müftü, müderris

Kalemiye (kalem)

Nişancı, defterdar, reisülküttap, defter emini, kâtipler **KPSS 2016**

KODLA

Kılıç seyfiye, kitap ilmiye, kalem kalemiye

Seyf Arapçada kılıç: vezir, beylerbeyi, yenigeri kılıç ehli.

Kazasker, kadı ve müderris kitap ehli, yani ilmiye.

Nişancı ve defterdar kalem ehli.

Sınıf atlamak

- Padişahın **beratı** (atama belgesi) reayadan birini askerî sınıfa geçirebilirdi. **KPSS 2015**
- **Devşirme** ile köylü bir çocuk Enderun'da yetişip sadrazam olabilirdi.
- **Beşik ulemalığı** (ilmiye makamlarının ulema çocuklarına daha beşikteyken verilmesi) sonraki dönemin bozulmasıdır.

⚠ ÖSYM tuzağı

Kazasker seyfiye değil **ilmiye**; **müderris** de kalemiye değil ilmiye. **KPSS 2014**7 Toprak Düzeni ve Tımar

Toprak kimin?

TOPRAK

KİMİN, NASIL?

Mirî

Devletin; köylü işler ama satamaz, vakfedemez

KPSS 2019

Mülk

Kişinin malı; satılır, miras kalır, vakfedilebilir

Vakıf

Geliri cami, medrese, imaret gibi hayır işlerine ayrılmış

Mirî toprakta köylü

- Köylü toprağı satamaz, bağışlayamaz, vakfedemez; ölünce kullanım hakkı **oğluna** geçer. **KPSS 2019**
- Toprağı **üç yıl** sebepsiz boş bırakırsa elinden alınır; ürününün vergisini öder. **KPSS 2019**
- Amaç: üretimin sürekliliği, nüfusun yerinde kalması, gelirin önceden bilinmesi, merkezi otoritenin güçlenmesi. **Özel mülkiyeti yaymak değil.** **KPSS 2019**

Dirlikler: büyükten küçüğe

Has Yılda 100.000 akçe ve üstü: padişah, şehzade, vezir, beylerbeyi, sancakbeyi

Zeamet 20.000-100.000 akçe: subaşı, alaybeyi, divan kâtipleri

Tımar 3.000-20.000 akçe: tımarlı sipahi

→ Sipahi gelirine göre **cebelü** (atlı asker) besler, savaşta onlarla orduya katılırdı.

Kılıç mı, kılıç hakkı mı?

TIMARDA

Kılıç

- Sipahiye başlangıçta verilen dirlik
- Dirliğin bölünmeyen çekirdeği
- Yararlılık gösterene eklenen pay: terakki

FETİHTE

Kılıç hakkı

- Fethedilen bölgenin fetheden komutana verilmesi
- İlk yıllarda fetihleri özendirmek için

→ **Kılıç** sipahinin ilk dirliği, **kılıç hakkı** fethedenin ödülü. **KPSS 2021**

Tımar neden vardı, sipahi ne yapardı?

- Hazineden para çıkmadan büyük bir **atlı ordu** beslemek, **fetihleri hızlandırmak**.

KPSS 2018

- **Aynı vergileri** (ürünle ödenen) yerinde toplamak; taşra yönetimini kurmak, **merkezi yönetimi** güçlendirmek. **KPSS 2018**

- Sipahi dirliğindeki **vergiyi toplar**, bölgenin **güvenliğini** sağlar, **üretimi** gözetir, savaşta **cebelüleriyle** orduya katılır. **KPSS 2012**

- **Kılıç hakkı**: ilk yıllarda fetihleri özendirmek için fethedilen bölge **fetheden komutana** verilirdi. **KPSS 2020**

⚠ ÖSYM tuzağı

Kapıkulu askerine ulufe dağıtmak sipahinin işi değildi: ulufeyi hazine üç ayda bir öderdi. Tımarın amacı **hassa ordusu** kurmak da değildi; hassa ordusu hazineyle beslenirdi. **KPSS 2012**

8 Vergi, Maliye ve Hukuk

İki hukuk, iki tür vergi

DİNE DAYANAN

Şer'i

- Kaynağı Kur'an ve sünnet
- Evlilik, miras gibi özel hukuk
- Öşür: Müslüman çiftçinin ürün vergisi
- Cizye ve haraç: gayrimüslimden

TÖREYE DAYANAN

Örfi

- Kaynağı Türk töresi ve padişahın fermanı
- Kanunnameler: yönetim, vergi, ceza
- Çift resmi; gayrimüslimden ispenç
- Avarız: olağanüstü durum vergisi

↳ Vergiler şer'i ve örfi diye ikiye ayrıldı çünkü **hukuk ikili yapıdaydı.** **KPSS 2018**

Hukukun üç kaynağı

- **Şer'i kurallar** (İslam hukuku) ve **eski Türk gelenekleri** (örf). **KPSS 2012**
- **Fethedilen yerlerin eski uygulamaları**: şer'i ve örfi kurallara aykırı değilse yürürlükte kaldı; **sancak kanunnameleri** böyle doğdu. **KPSS 2012**
- Gayrimüslimler evlilik, miras gibi işlerde kendi dinlerinin kurallarına bağlıydı.
- **Kadı** hem yargıç hem kazanın yöneticisiydi; ilmiye sınıfındandı.

Maliye terimleri: karıştırma

TERİM	ANLAMI
Tahrir	Fethedilen yerde nüfus, toprak ve vergi kaynaklarının sayımı; tahrir defterine yazılır KPSS 2021
İltizam	Vergi toplama hakkının peşin bedelle mültezime verilmesi
Mukataa	Maden, gümrük, tuzla gibi gelir kaynaklarının bedel karşılığı işletmeye verilmesi
Malikâne (1695)	Mukataanın peşin bedelle ömür boyu verilmesi
Esham (1775)	İç borçlanma: devlet gelirinden pay senedi satılması
Avarız	Savaş, kıtlık gibi olağanüstü durumlarda bütün tebaadan alınan vergi KPSS 2018

⚠ ÖSYM tuzağı

Vergiye esas nüfusu ve geliri tespit eden sayım **tahrir**; iltizam, mukataa, malikâne ve esham vergi toplama ve borçlanma yollarıdır. **KPSS 2021**

9 Ordu

Ordunun iki ayağı

MERKEZDE

Kapıkulu

- Padişaha bağlı, maaşlı (ulufe)
- Devşirmeyle toplanır
- Yeniçeri, kapıkulu süvarisi, topçu, cebeci

TAŞRADA

Tımarlı sipahi

- Dirlik geliriyle beslenir
- Ordunun en kalabalık kısmı
- Gelirine göre cebelü getirir

↳ Orhan Bey'in **yaya ve müsellemleri** ilk düzenli orduydü; akıncı ve azaplar yardımcı kuvvetti.

Devşirmeden yeniçeriye

1 Balkanlardaki Hristiyan ailelerin çocukları toplanır: **devşirme**.

2 Türk ailelerin yanında dil ve din öğrenir: **Türk'e verme**.

3 **Acemi Oğlanlar Ocağı**'nda yetişir.

4 Çoğu **Yeniçeri Ocağı**'na, en yetenekliler **Enderun**'a geçer.

↳ 1584'te İran seferi için **Anadolu'dan** kapıkulu askeri toplandı: ocağa **Türk kökenliler** de alınmaya başladı. **KPSS 2019**

Kim ne iş görür?

GAYRİMÜSLİM · BALKANLAR

Voynuk

Seferde ordunun atlarına, barışta has ahırına ve çayırlarına bakardı

KPSS 2014

HRİSTİYAN · BALKANLAR

Martolos

Dağ geçitlerini ve kaleleri korur, bilgi toplardı

DONANMA

Levent

Deniz askeri

UÇ

Akıncı

Düşman topraklarına akın, keşif

GEÇİT

Derbentçi

Geçitte yol güvenliği; karşılığında bazı vergilerden muaf

RÜTBE

Miralay

Alay komutanı, bugünkü albay

ASKER DEĞİL

Ulah

Eflak, Boğdan ve Erdel'deki Hristiyan halkın adı

⚠ ÖSYM tuzağı

1584'teki asker toplama **devşirmenin kalktığını** göstermez; Yeniçeri Ocağı'nın **Türk kökenlilere açıldığını** gösterir. **KPSS 2019**

10 Toplum ve Hoşgörü

Millet sistemi

- Toplum dine göre **milletlere** ayrıldı: Müslümanlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler.
- Her millet kendi dinî liderine bağlıydı; ibadet, eğitim ve özel hukukta serbestti.
- 1453'ten sonra **Fatih** Ortodoks Patrikhanesi'ni korudu, patriği kendisi atadı: amaç **gayrimüslim uyrukların güvenliğini** kazanmaktı. **KPSS 2016**
- Ortodoksları korumak, Katolik dünyasıyla birleşip yeni bir **Haçlı** ittifakı kurmalarını da zorlaştırdı.

Balkanlar Osmanlı'yı neden kolay kabul etti?

- 1 **İstimalet**: halkın gönlünü kazanma, hoşgörü politikası. **KPSS 2018**
 - 2 Vergi düzeni eski feodal düzenden **hafif ve esnekti**. **KPSS 2018**
 - 3 **Eski yöneticiler** sisteme alındı; Hristiyan tımarlı sipahiler bile vardı. **KPSS 2018**
 - 4 Halkın **âdetlerine** dokunulmadı; İslam hukuku Hristiyanlara **zimmî** (koruma altındaki) statüsü tanıdı. **KPSS 2018**
- ↳ **İskân**: Anadolu'dan getirilen Türkmenler Balkanlara yerleştirildi; kalıcılığı bu sağladı.

Osmanlı kültürünün üç kaynağı

- **Orta Asya Türk** gelenekleri, **İslam** (şer'i hukuk) ve **fethedilen yerlerin** yaşam tarzı: üçü birlikte. **KPSS 2013**
- Osmanlı bunları birleştirip kendine özgü bir yönetim kurdu; fethettiği bazı yerlerin kurallarına hiç dokunmadı. **KPSS 2013**

Kadınlar ekonomide

- **Tereke** (miras) defterleri: büyük nakit parası, borcu ve alacağı olan kadınlar. **KPSS 2019**
- **Bohşacı** kadınlar zengin evlerinin haremlerine kumaş ve mücevher satardı. **KPSS 2019**
- Kadınlar mülk edinir, **vakıf** kurar, mahkemeye başvururdu.

- Nikâhta yüksek **mehir** ise İslam hukukunun gereğiydi: kadının ekonomide etkin olduğunu **göstermez**. **KPSS 2019**

⚠ ÖSYM tuzağı

Gayrimüslimler **avarızdan muaf değildi**; Balkanlarda kalıcılığı vergi muafiyeti değil **istimalet** ve **iskân** sağladı. **KPSS 2018**

11) Ticaret, Lonca ve Şehir

Hangi yapı ne işe yarar?

YOL ÜSTÜNDE

Kervansaray

Şehirleri bağlayan yollarda;
hem askerî hem ticari

KPSS 2020

ÇARŞIDA

Bedesten

Kumaş, mücevher, silah gibi
değerli malların kapalı çarşısı

ÇARŞIDA

Arasta

Aynı tür malın satıldığı dükkân
dizisi

TOPTANCI

Kapan

Un, yağ gibi ihtiyaç malı ve
ham madde toptan burada
satılırdı

KPSS 2017

YOLDA

Menzil

Belli aralıklarla konak ve at
değiştirme yeri

GEÇİTTE

Derbent

Dağ geçidindeki karakol; yol
güvenliği

HAYIR YAPISI

İmaret

Yoksula, öğrenciye, yolcuya
yemek veren aşevi

OKUL

Darülkurra

Kur'an okuma okulu; ticaretle
ilgisi yok

KODLA

**Kapanda toptan, bedestende değerli,
arastada aynı mal**

Un Kapanı, Yağ Kapanı: ihtiyaç malının ve ham
maddenin toptancı hali. Kervansaray ise şehrin dışında,
yol üstünde.

Ticaret ve yollar

- Ticareti geliştirip yolları güvenli kılmak için **menzil**, **derbent**, **kervansaray** ve **bedesten** kuruldu. **KPSS 2012**
- Kervansaray yol üstünde hem **askerî** hem **ticari** işe yaradı. **KPSS 2020**

- Yolların ve köprülerin bakımı devletin işiydi; geçitleri **derbentçiler** korudu.

Lonca

- Ahiliğin devamı: esnaf ve zanaatkârların örgütü; **çırak, kalfa, usta**.
- **Usta sayısı sınırlı** tutuldu: üretim talebe göre ayarlandı, mal boşa üretilmedi, fiyat düşmedi. **KPSS 2013**
- Devlet fiyatı **narh** ile belirledi; kaliteyi **muhtesip** ve kadı denetledi.
- **Gedik**: dükkân açma ve sanatı yürütme hakkı; sayısı sınırlıydı.

⚠ ÖSYM tuzağı

Darülkurra Kur'an okuma okuludur, ticaretle ilgisi yok; menzil, derbent, bedesten ve kervansaray ticaret içindir. **KPSS 2012**

12 Bilim ve Eğitim

Medreseden Sahn-ı Seman'a

- İlk Osmanlı medresesi **İznik**'te açıldı (Orhan Bey, 1331).
- Kuruluşta medreselerde **Arabî, Acemî, Tusî, Semerkandî** lakaplı âlimler ders verdi: başka İslam ülkelerinden gelen bilginler Osmanlı bilimine katkı sağladı. **KPSS 2016**
- **Fatih Sahn-ı Seman** medreselerini kurdu, pozitif bilimlere de yer verdi. **KPSS 2021**
- Fatih Müslüman ve Hristiyan bilginleri sarayında topladı, felsefe ve din konularında **serbest tartışma** ortamı kurdu, Doğu ve Batı dillerindeki kitapları **tercüme** ettirdi. **KPSS 2021**
- **Ali Kuşçu** Semerkant'tan geldi; İstanbul'da matematik ve astronomi okuttu.
- Kanuni: **Süleymaniye** medreseleri; aralarında bir tıp medresesi de vardı.

⚠ ÖSYM tuzağı

Avrupa tarzı ilk okullar Fatih'in değil: XVIII. yüzyılda açıldı (Humbarahane, mühendishaneler), II. Mahmut'la çoğaldı. **KPSS 2021**

Çelebiler: karıştırma

XVII. YY · KİTAPLAR

Kâtip Çelebi

Keşfü'z-Zunûn binlerce kitabı yazarıyla tanıtır; Cihannüma ülkeleri anlatır

KPSS 2016

XVII. YY · GEZİ

Evliya Çelebi

Seyahatname: gezdiği yerlerin gözlemleri

XVII. YY · UÇUŞ

Hezarfen Ahmet Çelebi

Galata Kulesi'nden Üsküdar'a uçtuğu anlatılır

Lagari Hasan Çelebi

Barutlu bir roketle havalandığı anlatılır

Hangi "-name" ne anlatır?

ELÇİNİN RAPORU

Sefaretname

Gidilen ülkenin siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel yapısı.
Ünlüsü: Yirmisekiz Mehmet Çelebi, Paris

KPSS 2021

GEZGİNİN

Seyahatname

Gezilen yerlerin gözlemleri;
Evliya Çelebi

YÖNETİCİYE

Siyasetname

Devlet yönetimi üzerine öğütler

ŞENLİKTE

Surname

Şehzade sünneti, düğün gibi şenlikleri anlatır

BELGE

Ahitname

Antlaşma belgesi;
kapitülasyonlar da ahitnameyle verildi

13 Sanat ve Mimari**Süsleme sanatları**

GÜZEL YAZI

Hat

Şeyh Hamdullah, Ahmed Karahisarî, Hafız Osman; küfi, nesih, sülüs, talik

KPSS 2018

SAYFA SÜSÜ

Tezhip

Altın yaldız ve boyayla kitap süsleme

KÂĞIT SÜSÜ

Ebru

Su yüzüne serpilen boyayla desen

KÜÇÜK RESİM

Minyatür

Matrakçı Nasuh, Nakkaş Osman, Levni

SERAMİK

Çini

İznik ve Kütahya çinileri

Mimar Sinan'ın üç dönemi

1 Çıraklık: **Şehzadebaşı Camii** (İstanbul).

2 Kalfalık: **Süleymaniye Camii** (İstanbul).

3 Ustalık: **Selimiye Camii** (Edirne). KPSS 2017

↳ Topkapı Sarayı (Fatih dönemi) ve Revan Köşkü (IV. Murat dönemi) Sinan'ın eseri değil. **KPSS 2017**

KODLA

Şehzade çırak, Süleyman kalfa, Selim usta

Sinan'ın kendi sözüyle üç eseri: Şehzadebaşı çıraklık, Süleymaniye kalfalık, Edirne'deki Selimiye ustalık eseri.

Dönem dönem mimari

- Erken dönem: Bursa Ulu Camii, Yeşil Camii, Edirne Üç Şerefeli Camii.
- Klasik dönem: Mimar Sinan (XVI. yüzyıl).
- XVII. yüzyıl: Sultanahmet Camii (Sedefkâr Mehmet Ağa).

⚠ ÖSYM tuzağı

Sinan'ın ustalık eseri Selimiye (Edirne); Süleymaniye kalfalık, Şehzadebaşı çıraklık eseri. **KPSS 2017**

19 Yenileşme Dönemi

II. Mahmut ve tepkiler

- 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdı, yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye'yi kurdu.
- Askere fes ve pantolon giydirdi; halkın bir kısmı ona "gâvur padişah" dedi. **KPSS 2015**
- Islahatları askerî alanla sınırlı değildi: bakanlıklar, okullar, posta, ilk nüfus sayımı, ilk resmî gazete Takvim-i Vekayi. **KPSS 2015**

Modernleşme mi, değil mi?

- Askerî eğitimde yenilik: XVIII. yüzyılda mühendishanelerle başladı. **KPSS 2012**
- Bürokraside düzenleme: II. Mahmut bakanlık (nezaret) sistemine geçti; Hariciye ve Dahiliye ayrıldı. **KPSS 2012**
- 1836: Divan'ın reisülküttabı, Hariciye Nazırı oldu. **KPSS 2013**
- Enderun Mektebi modernleşme değil: Klasik Dönem'in saray okulu. **KPSS 2012**

Mecelle

- Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir heyet hazırladı (1869-1876). **KPSS 2014**

- İslam hukukunun borçlar ve eşya kurallarını **düzenli hâle** getirdi; ilk **medeni kanun** özelliği taşıyor. **KPSS 2014**
- **1926'da** Türk Medeni Kanunu gelene kadar yürürlükte kaldı. **KPSS 2014**
- Aile hukuku Mecelle'de yoktu; 1917 **Hukuk-ı Aile Kararnamesi** bu boşluğu doldurdu.

Darül'-ler: hangisi ne?

1914

Darüleytam

Göç, salgın ve savaşta kimsesiz kalan çocukların yurdu

KPSS 2015

1914

Darülbedayi

Tiyatro; bugünkü Şehir Tiyatroları

1917

Darülelhan

Konservatuvar

1870

Darülmuaallimat

Kız öğretmen okulu

1848

Darülmuaallimin

Erkek öğretmen okulu

II. ABDÜLHAMİT

Darülaceze

Düşkünler ve kimsesizler yurdu

KODLA

Eytam yetim, elhan nağme, bedayi sanat, aceze düşkün

Adın anlamı kurumu söyler: **Darüleytam** yetimler yurdu (1914), **Darülelhan** konservatuvar, **Darülbedayi** (güzel sanatlar evi) tiyatro, **Darülaceze** düşkünler evi.

Millet-i Sadıka: Ermeniler

- Ermeniler uzun süre **Millet-i Sadıka** (sadık millet) diye anıldı.
- Sorun hâline gelmesinin nedenleri: Avrupa devletlerinin **kışkırtması**, Fransız İhtilali'nin yaydığı **milliyetçilik**, Balkan halklarının **bağımsızlık** kazanması, Rusya ve İngiltere'nin Ermeniler için **islahat** istemesi. **KPSS 2013**
- **Osmanlılık** sorunun nedeni değil, ona karşı bir önlemdi. **KPSS 2013**

⚠ ÖSYM tuzağı

1914'te kimsesiz çocuklar için açılan kurum **Darüleytam**; aynı yıl açılan **Darülbedayi** tiyatro, **Darülaceze** düşkünler yurdu. **KPSS 2015**

15 ÖSYM tuzakları: tek sayfada

Her çıkmış sorunun bir tuzağı var. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

- 1 Darülkurra Kur'an okuma okulu; ticaretle ilgisi yok. Menzil, derbent, bedesten ve kervansaray ticaret içindir. **KPSS 2012**
- 2 Hukukta şer'i kurallar, Türk gelenekleri ve fethedilen yerlerin eski uygulamaları birlikte etkiliydi. **KPSS 2012**
- 3 Kapıkulu askerine ulufe dağıtmak dirlik sahibinin işi değildi; ulufeyi hazine öderdi. **KPSS 2012**
- 4 Enderun'un kuruluşu modernleşme değil, Klasik Dönem kurumu. **KPSS 2012**
- 5 Rumeli'ye geçişte Karamanoğullarının desteği yoktu; Karaman Osmanlı'nın rakibiydi. **KPSS 2013**
- 6 Osmanlı kültüründe Orta Asya, İslam ve fethedilen yerlerin üçü de etkili. **KPSS 2013**
- 7 Reisülküttap Hariciye Nazırı oldu; Dahiliye ya da Maarif değil. **KPSS 2013**
- 8 Usta sayısı sınırının amacı arzı talebe göre ayarlamaktı; ihracat ya da para ekonomisi değil. **KPSS 2013**
- 9 Osmanlılık Ermeni sorununun nedeni değil, ona karşı bir önlemdi. **KPSS 2013**
- 10 Gaziyân-ı Rum akınlara katılan gazilerdir; denizci ya da XIX. yüzyıl Rumelisi değil. **KPSS 2014**
- 11 Niğbolu'yu fırsat bilip Ankara'yı alan Karamanoğulları; Kadı Burhaneddin değil. **KPSS 2014**
- 12 Ordunun atlarına bakan voynuk; martolos geçit bekçisi, ulah bir halkın adı. **KPSS 2014**
- 13 Mecelle İslam hukukuna dayanır; gayrimüslimlere özgü kurallar içermez. **KPSS 2014**
- 14 Kazasker seyfiye değil ilmiye sınıfındandır. **KPSS 2014**
- 15 Şehzade sancakta adına hutbe okutamazdı; hutbe padişahın hakkıydı. **KPSS 2015**
- 16 Tımarlı sipahi sarayda değil taşrada yetişirdi. **KPSS 2015**
- 17 Âyan Meclisi 1876'da kuruldu; Klasik Dönem'de reaya ona başvuramazdı. **KPSS 2015**

- 18) Beratla reayadan askerî sınıfa geçiş vardı: toplum aşılmaz duvarlarla ayrılmamıştı. **KPSS 2015**
- 19) Kimsesiz çocuklar için 1914'te açılan Darüleytam; Darülbedayi tiyatro, Darülaceze düşkünler yurdu. **KPSS 2015**
- 20) II. Mahmut'un ıslahatları askerî alanla sınırlı kalmadı. **KPSS 2015**
- 21) Fatih'in Ortodoks politikası gayrimüslim uyrukların güvenliğini kazanmak içindi. **KPSS 2016**
- 22) Müderris kalemîye değil ilmiye; nişancı, defterdar, reisülküttap kalemîye. **KPSS 2016**
- 23) Keşfü'z-Zunûn ve Cihannüma Kâtip Çelebi'nin; Evliya, Hezarfen ya da Lagari değil. **KPSS 2016**
- 24) Arabî, Acemî, Semerkandî lakapları başka İslam ülkelerinden gelen bilgilerin katkısını gösterir. **KPSS 2016**
- 25) İhtiyaç mallarının toptancı hali kapan; imaret aşevi, zaviye tekke, menzil konak yeri. **KPSS 2017**
- 26) Tebdil-i kıyafetin amacı ekonomiyi güçlendirmek değildi. **KPSS 2017**
- 27) Sinan'ın ustalık eseri Selimiye; Topkapı Sarayı ve Revan Köşkü onun değil. **KPSS 2017**
- 28) Gayrimüslimler avarızdan muaf değildi; istimalet hoşgörüydü, vergi muafiyeti değil. **KPSS 2018**
- 29) Tımarın amacı hassa ordusu kurmak değildi; hassa ordusu hazineye beslenirdi. **KPSS 2018**
- 30) Vergilerin şer'î ve örfî diye ayrılmasının sebebi hukukun ikili yapısı. **KPSS 2018**
- 31) Şeyh Hamdullah ve Karahisarî hattat; tezhip, ebru, minyatür, çini ayrı sanatlar. **KPSS 2018**
- 32) Mirî toprak düzeninin amacı özel mülkiyeti yaymak değildi; toprak devletindi. **KPSS 2019**
- 33) 1584'teki asker toplama devşirmenin kalktığını değil, ocağın Türklere açıldığını gösterir. **KPSS 2019**
- 34) Yüksek mehir kadının ekonomide etkin olduğunu göstermez; tereke kayıtları ve bohça ticareti gösterir. **KPSS 2019**

- 35) Fethedilen yerin fetheden komutana verilmesi kılıç hakkı; gedik, iltizam ya da cülus bahşişi değil. **KPSS 2020**
- 36) Saraydan yetişen kullar uçlara atanınca kulların etkisi azalmadı, arttı. **KPSS 2020**
- 37) Yol üstündeki askerî ve ticari yapı kervansaray; bedesten, arasta, kapan şehrin içinde. **KPSS 2020**
- 38) Kılıç sipahiye başlangıçta verilen dirlik; yararlılık artışı terakki, fetih ödülü kılıç hakkı. **KPSS 2021**
- 39) Avrupa tarzı ilk okullar Fatih'in değil, XVIII. yüzyılın işi. **KPSS 2021**
- 40) Elçinin raporu sefaretname; seyahatname gezginin, siyasetname yöneticiye öğüt. **KPSS 2021**
- 41) Nüfus ve gelir kaynağı sayımı tahrir; iltizam, mukataa, malikâne ve esham değil. **KPSS 2021**
- 42) Memlük, Baharat Yolu ve Safevi: üçü de Yavuz; Fatih ya da Kanuni değil. **KPSS 2021**
- 43) Bender yazıtından Hristiyan dünyasına hâkim olduğu sonucu çıkmaz. **KPSS 2021**

16) Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Kılıç, sipahiye başlangıçta verilen dirliktir.	☐ D ☐ Y
2. Kılıç hakkı, sipahinin yıllık maaşıdır.	☐ D ☐ Y
3. Mirî topraktaki köylü toprağını satabilirdi.	☐ D ☐ Y
4. Kazasker seyfiye sınıfındandır.	☐ D ☐ Y
5. Reisülküttaplık zamanla Hariciye Nazırlığına dönüştü.	☐ D ☐ Y
6. Şehzadeler sancakta adlarına hutbe okutabilirdi.	☐ D ☐ Y
7. Mimar Sinan'ın ustalık eseri Süleymaniye Camii'dir.	☐ D ☐ Y
8. Keşfü'z-Zunûn'u Kâtip Çelebi yazdı.	☐ D ☐ Y
9. Elçilerin gittikleri ülkeyi anlattığı raporlara seyahatname denir.	☐ D ☐ Y
10. Kapan, ihtiyaç mallarının toptan satıldığı yerdir.	☐ D ☐ Y

11. Loncalar usta sayısını sınırlayarak arzı talebe göre ayarlardı.

☐ D ☐ Y

12. Voynuklar dağ geçitlerini koruyan askerlerdi.

☐ D ☐ Y

13. Yavuz döneminde Baharat Yolu'nun denetimi Osmanlı'ya geçti.

☐ D ☐ Y

14. Mecelle 1926'da Türk Medeni Kanunu ile yürürlükten kalktı.

☐ D ☐ Y

15. Darüleytam bir tiyatrodur.

☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. **D** Yararlılık gösterene eklenen pay ise terakki.

8. **D** Cihannüma da onun.

2. **Y** Fethedilen bölgenin fetheden komutana verilmesidir.

9. **Y** Sefaretname; seyahatname gezginin.

3. **Y** Satamaz, vakfedemez; sadece işler, hakkı oğluna geçer.

10. **D** Un Kapanı, Yağ Kapanı.

4. **Y** İlmiye; sefîyede vezir, beylerbeyi, kapıkulu var.

11. **D** Mal boşa üretilmez, fiyat düşmezdi.

5. **D** 1836, II. Mahmut.

12. **Y** Geçidi martolos korurdu; voynuk ordunun atlarına bakardı.

6. **Y** Hutbe ve para padişahın hakkıydı; yapan isyan etmiş sayılırdı.

13. **D** Mercidabık ve Ridaniye ile.

7. **Y** Selimiye (Edirne); Süleymaniye kalfalık eseri.

14. **D** Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki heyet hazırlamıştı.

15. **Y** Kimsesiz çocuk yurdu (1914); tiyatro Darülbedayi.

Kaynak: Konu kapsamı ve ağırlık: ÖSYM 2026-KPSS Kılavuzu, Tablo 1. Soru yılları: ÖSYM 2012-2021 KPSS Genel Kültür testleri.